

ОРГАНІЗАЦІЯ МОВЛЕННЕВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

У статті автор розкриває суть поняття творча діяльність, мовленнєвотворча діяльність та її роль у розвитку особистості дошкільника, види мовленнєвотворчої діяльності та засоби її організації.

Ключові слова: особистість дошкільника, творча діяльність, мовленнєвотворча діяльність, індивідуальна та ініціативна творчість.

В статье автор раскрывает содержание понятий творческая деятельность, словесно-творческая деятельность и их роль в развитии личности дошкольника, виды словесно-творческой деятельности и способы ее организации.

Ключевые слова: личность дошкольника, творческая деятельность, словесно-творческая деятельность, индивидуальное и инициативное творчество.

In article the author opens the maintenance of concepts creative activity, verbally-creative activity and their role in development of the person of the preschool child, kinds of verbally-creative activity and ways of its organization.

Key words: the person of the preschool child, creative activity, verbally-creative activity, individual and initiative creative

Дитячий садок потребує нових нетрадиційних ідей, теорій, що відповідали б оптимальному розвитку дитини, сучасним потребам людства. І тому важливу роль відіграє творче виховання, в основу якого потрібно покласти використання різних засобів, підходів до розвитку дитини, орієнтованих на досягнення оригінального результату. Адже В. Сухомлинський зазначав, що «...без творчого життя особистість не може бути вихованою, без творчості немислими духовні, інтелектуальні, емоційні, естетичні взаємовідносини» [4, с. 34]. Саме творчість стимулює розвиток мислення, інтересів, дослідницьку діяльність.

У сучасних умовах розвитку людства творча діяльність має велике значення для розвитку особистості. Творча діяльність дошкільників – феномен творчої культури, що відбиває рівень психічного розвитку, розумової компетентності, внутрішнього духовного і душевного стану, вираження переваг та інтересів дітей, є могутнім засобом їхнього художньо-естетичного, інтелектуально-творчого розвитку, формування креативного начала кожної особистості.

У центрі нашого дослідження – види дитячої творчості. Сутність, структуру й соціальну роль творчості досліджували багато вчених, зокрема: В. Андреев, М. Бахтін, І. Волощук, Б. Кедров, О. Коршунов, В. Цапков та інші.

Більшість науковців убачає у творчості особливу за характером, змістом, засобами дій діяльність зі створення нового оригінального продукту людської діяльності вищого рівня пізнання й перетворення навколишнього природного та соціального світу. У процесі творчої діяльності (що найважливіше) змінюється й сама людина – форми, засоби мислення, особистісні якості – вона стає творчою особистістю.

Мета статті: поміж різноманітних видів творчої діяльності розглянути мовленнєвотворчу, що сприяє розвитку навичок творчої діяльності.

Мовленнєвотворчу діяльність ми визначаємо як таку, що пов'язана із переведенням наочно-образних уявлень, які виникають під впливом творів мистецтва, а також вражень від довкілля, на мову словесних знаків [2, с. 43]. Її результатом є складені дітьми оповідання, казки, вірші, сценарії, ігрові діалоги, фольклорні форми тощо. Мовленнєвий розвиток дитина проходить від репродуктивного відтворення висловлювання (через збагачення лексики, фонетики, граматики свого мовлення) до вміння самостійно висловлювати свої думки, передавати певний зміст у будь-яких формах зв'язного висловлювання.

Крім того, творчість є складовою художньо-мовленнєвої діяльності, яка ґрунтується на розвитку художньо-естетичного сприймання літературних творів. Учені відзначають, що під впливом художнього слова в дитини виникає потреба удосконалювати структуру свого мовлення та його оформлення (Г. Леушина, О. Нікіфорова, В. Харченко). Дитина трансформує здобуті уявлення про художній твір у самостійно зв'язне творче висловлювання. При чому рівень мовленнєвотворчої діяльності залежить значною мірою від якості художньо-естетичного сприймання. Водночас і сприймання поглиблюється внаслідок активної пошукової творчої діяльності, самостійних літературних спроб дошкільника (Л. Гурович, О. Запорожець, Н. Карпинська, Л. Стрелкова, О. Ушакова та ін.).

Мовленнєвотворча діяльність – ланцюг, у якому знаходяться психічні процеси: мислення, мовлення, уява, пам'ять, уявлення, сприймання, воля. Отже, з одного боку, вона залежить від рівня сформованості цих психічних процесів у конкретної дитини, з другого – впливає на них. Тож, найсприятливішою для розвитку словесної творчості дітей є розвивальна форма навчально-виховного процесу, в якому розвитку здібностей є пріоритетним напрямком, знання – засобом розвитку. Проблема розвитку мовленнєвих творчих здібностей привертає увагу багатьох учених. Зокрема, була предметом дослідження О. Амадьєва, Е. Белкіної, А. Богуш, Н. Ветлугіної, Н. Гавриш, О. Дронової, Т. Комарової, Т. Козакової, Н. Сакуліної, О. Ушакової,

Н. Фесюкової, В. Ягупкової та ін.

Мовленнєва творчість – один із найскладніших видів дитячої творчості. Мовлення – важливий компонент діяльності дітей. Слово збагачує, стимулює рухи рук; думки, зображення, що виникають, сприяють утворенню нових словесних образів. Слово і зображення є однаково значущими засобами творення художнього образу, вираження стану, почуттів, відображення самостійної думки дитини [1, с. 23].

Проблема навчання дітей дошкільного віку словесної творчості спирається на методичні напрацювання з викладання риторики, початкового навчання. Вона знайшла відображення у працях Є. Тихеевої, а пізніше – М. Коніної, Г. Леушиної, Л. Пенъевської, О. Соловйової, Є. Фльоріної.

Залежно від умов перебігу розрізняємо ініціативу мовленнєвотворчої діяльності, яка відбувається суто за бажанням дитини, у момент творчого натхнення, та мовленнєву творчість в умовах організованого навчання. Специфіка кожного із видів виявляється як у творчому процесі, способах організації та керівництва, так і в оцінці кінцевого продукту – твору.

Зауважимо, що в ініціативній творчості дитина зосереджена переважно на самому творчому процесі, у якому вона – головна особа: її цікавить сюжет, літературна чи ігрова інтрига, результат подій, які вона собі уявляє. Дитина діє самостійно, і будь-яке втручання вихователя задля вдосконалення результату може загальмувати або зупинити творчий процес. У власну творчість дошкільник переносить здобуті раніше знання, уміння, навички, він творить так, як може. Чим вищий рівень підготовленості, обізнаності дитини, тим якіснішою, яскравішою й оригінальнішою буде її спонтанна творча діяльність.

На занятті вихователь намагається розгорнути всі структурні частини творчого процесу: зародження задуму, первинний пошук засобів розв'язання творчого завдання, реалізація задуму, оцінка творчого продукту, зіставлення його із задумом. На кожному етапі він прагне продемонструвати дітям різноманітні варіанти розв'язання творчого завдання, різні способи збагачення, творчого процесу.

Зазначимо, що ініціативна мовленнєвотворча діяльність посідає чільне місце в житті дитини, аніж у ситуаціях регламентованого навчання. Це не випадково, адже цей вид творчості є природним для дитини, важливим засобом самовираження, самореалізації, який виявляється у різних видах діяльності: у сюжетно-рольовій грі – через сюжетоскладання, казкові, ігрові діалоги, сценарії; у пізнавальній діяльності – через вислови-міркування, вислови-пояснення, вислови-запитання, головна мета яких – упорядкувати, систематизувати власні уявлення про довкілля, пояснити собі невідповідності, незрозумілості, проблеми, з якими постійно стикається дитина; в образотворчій, музичній, конструктивній, театральній діяльності – через аккомпанемент дій, їхній коментар, словесне малювання; у спілкуванні з однолітками і дорослими – через самопрезентацію і фантазування; і, нарешті, в художньо-мовленнєвій діяльності – через складання за власною ініціативою казок, оповідань, віршів, а також завдяки участі у мовних іграх (дражнилки, лічилки, скоромовки, загадки, заклички тощо). Ініціативна мовленнєвотворча діяльність ґрунтується на досягненнях, знаннях дитини, які вона здобула у процесі навчання. Під час навчання вихователі також використовують різні способи організації дітей, але на певних етапах навчання. Так, індивідуальній творчій діяльності на занятті обов'язково повинна передувати колективна творчість, за якої дитина поступово здобуває необхідні для творчості вміння і навички в найсприятливішій для цього ситуації. Адже колективне творення, спрямоване і кероване вихователем, завжди закінчується успішно, що приносить дітям особливе задоволення, віру у свої можливості та бажання повернутися до діяльності ще. Як ми вже зазначили, у процесі колективної творчості діти невимушено, залюбки й успішно вчать один у одного, переймаючи найрезультативніші засоби дії. Ця форма організації цінна багатоваріантністю вирішення творчого завдання, що позитивно впливає на розвиток швидкості, гнучкості й оригінальності мислення дошкільників.

Поступово вихователь починає використовувати групову (дует, тріо) форму організації, наприклад, складання розповіді командами, у якій доручає дитині обрати собі товаришів для спільної розповіді (наприклад, за картиною, набором іграшок тощо). Утворена група оповідачів домовляється, як складатиметься розповідь. Причому, кожен член команди уважно слухає свого товариша, доповнює його, підтримує за умови виникнення труднощів. Групова мовленнєвотворча діяльність є перехідною до індивідуальної, коли всі діти отримують загальне завдання – пропонується тема твору, (можливо, діти самостійно її обирають), але індивідуально виконують завдання, потім – презентують його всій групі [4, с. 87 – 90].

Про закінчення індивідуальної творчості на занятті й подальше залучення складених дітьми творів у колективний художній аналіз свідчать дослідження Г. Кудіної та З. Новлянської [3, с. 54 – 60]. Автори зазначають, що цінним є поєднання індивідуального і колективного етапу мовленнєвотворчої діяльності на занятті. Складений дитиною твір презентується всій групі, яка стає його цінувальником, критиком, співавтором, що, безперечно, впливає на підвищення якості індивідуальної мовленнєвої діяльності, адже поступово – у процесі навчання – кожна дитина тимчасово перебуває у ролі автора, критика і слухача. Отже, у процесі мовленнєвотворчої діяльності формується особистість дошкільника, його творчий потенціал, а використання різних способів організації мовленнєвотворчої діяльності сприяє підвищенню її якості.

Література

1. Ладивір С. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів / С. Ладивір // Дошкільне виховання. – 2002. – № 10. – С. 4–7.
2. Прокопенко І. Ф. Педагогічна технологія: [посібник] / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Х. : Основа, 1995. – 105 с.
3. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – [2-е изд.] – М. : ГИЦ «ВЛАДОС», 1999. – 360 с.
4. Эмоциональное развитие дошкольника: [пособ. для воспитат. дет. сада] / А. В. Запорожец, Я. З. Неверович, А. Д. Кошелева и др.; под ред. А. Д. Кошелевой. – М. : Просвещение, 1985. – 176 с.

